

Miljö- och arbetsmiljösäkrad
kemikaliehantering

TRAFIKVERKET

Minimera miljöpåverkan

Märkningspliktiga kemiska produkter som ska användas i Trafikverkets verksamhet ska granskas av Trafikverkets Kemikaliegranskningsfunktion innan de får användas.

Inom Trafikverket hanterar vi ett stort antal kemiska produkter. Med kemiska produkter avses rena ämnen samt beredningar av flera sammansatta ämnen. Många av de produkter som används är farliga för naturen, för dem som arbetar med dem och för andra som kan komma i kontakt med dem. Därför är det viktigt att vi har kunskap om och kontroll över de produkter vi använder.

Dessutom bör vi minska antalet produkter och använda dem som är minst miljö- och hälsopåverkande. Vi måste också lära oss att använda dem på rätt sätt. Därigenom kan vi förhindra eller minska skador på miljön. Samtidigt skapar vi en tryggare arbetsmiljö.

Det är Trafikverkets Kemikaliegranskningsfunktion¹ (kallas Granskningsfunktionen) som granskar produkterna. Även om en kemisk produkt har granskats av Granskningsfunktionen måste den sökande följa lagar och andra krav och se till att tillräckliga personskydd används. Den sökande måste också ta de myndighetskontakter som krävs och sträva efter att hitta alternativa produkter eller metoder som är mindre miljö- eller hälsopåverkande.

1) Inom Trafikverket styrs kemikaliegranskningen genom Trafikverkets styrande riktlinje, TDOK 2010:310 och Trafikverkets rutin, TDOK 2010:311. Läs mer på kemikaliesidorna på www.trafikverket.se

Märkningspliktiga kemiska produkter ska granskas

Märkningspliktiga kemiska produkter som man vill använda inom Trafikverket ska granskas av Granskningsfunktionen. Det finns dock en rad undantag, det vill säga produkter som inte ska granskas trots att de är märkningspliktiga. För de undantagna produkterna har det på andra sätt verifierats att de inte innehåller ämnen med oönskade miljö- och hälsoegenskaper. Därför behöver de inte granskas ytterligare av Trafikverket.

Följande produkter är undantagna och ska inte skickas in till Granskningsfunktionen för granskning:

- Produkter som finns i BASTA-registret² (BASTA står för byggsektorns avveckling av särskilt farliga ämnen. BASTA-systemet består av ett BASTA- och ett BETA-register.)
- Produkter som finns i BETA-registret²
- Produkter som redan granskats av Granskningsfunktionen och klassats i grupp A eller B³
- Hydraulvätskor/oljor som uppfyller samtliga miljöegenskapskrav enligt Svensk Standard SS 15 54 34⁴
- Smörjfett som uppfyller samtliga miljöegenskapskrav enligt Svensk Standard SS 15 54 70⁵
- Kemiska produkter som uppfyller kriterier för miljömärkena Bra miljöval, Svanen och EU-blomman
- Hygienprodukter för personligt bruk, kontorsprodukter och hushållsprodukter⁶
- Drivmedel miljöklass 1

2) Sök produkterna på www.bastaonline.se

3) Dessa finns sökbara i kemikaliehanteringssystemet på www.trafikverket.se

4) www.sp.se/km/hydraul

5) www.sp.se/km/grease

6) Exempel på hushållsprodukter är diskmedel och golvrengöringsmedel. Exempel på kontorsprodukter är Tippex och toner. Målarfärg, lim etc. är inte att betrakta som hushålls- eller kontorsprodukter.

Granskade produkter som är klassade i grupp C ska granskas vid varje nytt användningstillfälle⁷. Det gäller däremot inte för produkter som är klassade i grupp A eller B.

Även de kemiska produkter som används av de externa entreprenörer och konsulter som Trafikverket anlitar ska granskas av Granskningsfunktionen. Entreprenörer och konsulter ska skicka in sin ansökan i samråd med Trafikverkets projektansvariga, den lokala kemikaliesamordnaren eller motsvarande person.

När en produkt är granskad får den sökande ett granskningsutlåtande. Där framgår om det finns särskilda villkor som måste uppfyllas innan produkten får användas. De granskade produkterna och granskningsutlåtandena finns samlade i Trafikverkets kemikaliehanteringssystem på www.trafikverket.se

7) Med varje nytt användningstillfälle avses varje ny entreprenad eller vid nytt användningsområde inom befintlig entreprenad.

Hur ansöker man?

Ansökan ska göras digitalt i Trafikverkets kemikaliehanteringssystem på kemikaliesidorna⁸. På kemikaliesidorna finns även information och hjälpmedel som stöd för ansökningsprocessen.

Innehåll i ansökan

Förutom information om uppgiftslämnare och produkt ska en ansökan innehålla:

– **ett säkerhetsdatablad**

För att Granskningsfunktionen ska kunna bedöma produkten måste ett aktuellt säkerhetsdatablad bifogas anmälan. Bladet ska vara på svenska och bör inte vara äldre än tre år. Säkerhetsdatabladet ska innehålla tillräcklig information för klassning av produkten⁹ och det ska i övrigt uppfylla kraven i EU-lagstiftningen Reach¹⁰.

– **en bekräftelse på att en produktvalsanalys genomförts**

Enligt miljöbalken¹¹ ska verksamhetsutövare undvika att använda kemiska produkter som kan befaras medföra risker för människors hälsa och miljö, om produkterna kan ersättas med mindre miljöskadliga produkter. Denna produktvalsprincip är en hörnsten i miljöbalkens allmänna hänsynsregler.

Innan en ansökan skickas till Granskningsfunktionen ska den sökande dokumentera hur produktvalsprincipen har tillämpats genom att göra en produktvalsanalys. På kemikaliesidorna på www.trafikverket.se finns information om vad produktvalsanalysen minst ska omfatta. Där finns även en mall som den sökande kan använda. Produktvalsanalysen är den sökandes verktyg för att tillämpa produktvalsprincipen, produktvalsanalysen ska inte bifogas anmälan. Den sökande ska dock bekräfta på ansökningsblanketten att en produktvalsanalys genomförts.

8) se www.trafikverket.se.

9) Centrala uppgifter för att kunna göra en korrekt klassning är sammansättning samt information om toxikologi och ekotoxikologi.

10) Reach: Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006, Bilaga II samt ändringsförordningen till Reach (EU) nr 453/2010

11) Miljöbalken 2 kap 4 §

Granskningsfunktionens svar

När en ansökan kommit in till Granskningsfunktionen får den sökande direkt en bekräftelse via e-post. Granskningstiden är maximalt en vecka från det datum då en komplett ansökan har kommit in. Om ansökan inte är komplett skickar Granskningsfunktionen en begäran om komplettering till den sökande. Om kompletteringar inte har kommit in inom fyra veckor avslutas ärendet. I kemikaliehanteringssystemet kan den sökande följa ärendets status. Där visas också status för alla andra ärenden som är under handläggning.

Granskningen resulterar i ett granskningsutlåtande där det framgår vilken grupp produkten klassats i och om särskilda villkor ska uppfyllas före användning. Granskningsutlåtandet skickas till den sökande och produkten registreras automatisk i kemikaliehanteringssystemet. Den är därigenom tillgänglig för sökning i kemikaliehanteringssystemet.

Hur granskas kemiska produkter?

Fokus i granskningen ligger på vilka kemiska ämnen som ingår i produkten och hur farliga dessa är för miljön och hälsan. Trafikverkets granskningskriterier finns på www.trafikverket.se. Granskningskriterierna är harmoniserade med Reach¹² och med kriterierna som används av BASTA.

Granskningen resulterar i att produkterna klassas i någon av följande grupper:

Grupp A – Tillåten – får användas utan särskilda villkor

Produkter som är klassade i grupp A är, enligt Trafikverkets klassningsförfarande, bäst att använda ur miljö- och arbetsmiljöperspektiv. Produkterna innehåller inga ämnen med egenskaper angivna i granskningskriterierna. Kriterierna för klassning i grupp A är desamma som kriterierna för registrering i BASTA-registret.

Grupp B – Riskminskning – får användas om särskilda villkor uppfylls

Produkter som är klassade i grupp B är bättre ur miljö- och arbetsmiljöperspektiv än produkter klassade i grupp C, men sämre än produkter klassade i grupp A. Produkterna innehåller riskminskningsämnen men inga utfasningsämnen enligt granskningskriterierna. Kriterierna för grupp B är desamma som kriterierna för registrering i BETA-registret. Produktvalsanalys ska utformas och dokumenteras för produkter klassade i grupp B.

Grupp B medför villkorad användning. Villkoren meddelas i granskningsutlåtandet. Produkter klassade i grupp B och produkter registrerade i BETA-registret får inte användas utan att de särskilda villkoren är uppfyllda.

12) EU:s gemensamma kemikalielagstiftning EG 1907/2006

Grupp C – Utfasning – får användas om särskilda villkor uppfylls

Produkter som är klassade i grupp C är sämre ur miljö- och arbetsmiljöperspektiv än produkter klassade i grupp A och B. Produkterna innehåller utfasningsämnen enligt Trafikverkets granskningskriterier. Produkterna i denna grupp ska successivt fasas ut från användning i Trafikverkets verksamhet och ersättas av mindre miljö- och hälsofarliga produkter. Produkterna ska användas endast då gångbara alternativ saknas och miljöbalkens produktvalsprincip ska tillämpas.

Grupp C medför villkorad användning. Villkoren meddelas i granskningsutlåtandet. Produkter klassade i grupp C får inte användas utan att de särskilda villkoren är uppfyllda.

Grupp D – Förbjuden – får inte användas

Produkter som innehåller kemiska ämnen som finns på Trafikverkets förbudslista¹³ klassas i grupp D. Förbudet kan omfatta all användning, men det kan också gälla enbart för vissa tillämpningar eller användningsområden. Trafikverkets förbudslista innehåller ämnen som är förbjudna enligt lag och andra farliga ämnen som Trafikverket har beslutat att avveckla.

13) Se www.trafikverket.se

Särskilda villkor

Kemiska produkter som är klassade i grupp B eller C eller som finns registrerade i BETA-registret får inte användas innan de särskilda villkoren uppfyllts.

De särskilda villkoren ska uppfyllas för varje nytt användningstillfälle. Det är sökanden som ansvarar för att uppfylla lagar och andra krav, inklusive de särskilda villkoren.

Produkter klassade i grupp B och produkter registrerade i BETA-registret får inte användas utan att följande villkor är uppfyllda:

- Farobedömning ska göras
- Leverantören ska uppmärksammas på eventuella brister i säkerhetsdatabladet. Om brister konstaterats vid granskningen framgår dessa av granskningsutlåtandet.
- Om produkten används där det finns risk för påverkan på mark och vatten, ska även riskanalys göras. Detta villkor kan exempelvis bli aktuellt för användning av injekteringsmedel. För granskade produkter som är klassade i grupp B, eller som finns registrerade i BETA-registret, krävs inte någon ansökan för varje nytt användningstillfälle. De särskilda villkoren ska dock alltid uppfyllas vid varje nytt användningstillfälle.

Produkter klassade i grupp C får inte användas utan att följande villkor är uppfyllda:

- Planerad förbrukning ska rapporteras till Granskningsfunktionen
- Farobedömning ska göras
- Riskanalys (miljö och hälsa) ska göras
- Beställarens byggleddning ska informeras om riskanalysen innan arbetet påbörjas.
- Om riskanalysen visar på risker för miljö och hälsa ska objektspecifika krav formuleras för den aktuella hanteringen.
- Vid användning av utökade mängder i förhållande till dem som anges enligt den första punkten ska detta rapporteras till Granskningsfunktionen. Riskanalysen ska uppdateras och projektets byggleddning ska informeras.
- Leverantören ska uppmärksammas på eventuella brister i säkerhetsdatabladet.

Om brister konstaterats vid granskningen framgår dessa av granskningsutlåtandet. För granskade produkter som är klassade i grupp C krävs en ansökan vid varje nytt användningstillfälle. Även de särskilda villkoren ska uppfyllas vid varje nytt användningstillfälle.

För farobedömning och riskanalys ställer Trafikverket minimikrav på innehållet. På kemikaliesidorna finns också mallar som stöd för farobedömningar och riskanalyser.

Farobedömningen och riskanalysen ska inte skickas in till granskningsfunktionen, utan är sökandens verktyg för att säkerställa att lagen följs och för att minimera riskerna för hälsa och miljö. Farobedömningen och riskanalysen ska dokumenteras. Vid miljöronder och revisioner ska sökanden kunna visa att samtliga särskilda villkor har uppfyllts.

Kemikaliehanteringssystem

För att förenkla hanteringen av kemiska produkter använder Trafikverket ett databaserat kemikaliehanteringssystem. Systemet finns i en förenklad webbversion på kemikaliesidorna på www.trafikverkets.se. Grunden i systemet är de kemiska produkternas säkerhetsdatablad och Granskningsfunktionens granskningsutlåtande.

I systemet kan man:

- Skicka in sin ansökan till Granskningsfunktionen
- Följa och se ärendestatus för produkter under handläggning
- Söka och se klassning av tidigare granskade produkter
- Lägga upp egna kemikalielistor kopplat till projekt och/eller organisation

Externa entreprenörer och konsulter kommer åt kemikaliehanteringssystemet på www.trafikverkets.se.

Mål och syfte med Trafikverkets kemikaliegranskning

Mål och syfte

Syftet med granskningen är att bidra till en miljö- och arbetsmiljösäkrad kemikaliehantering samt att uppfylla Miljökvalitetsmålet Giftfri Miljös delmål om riskminskning och utfasning av särskilt farliga ämnen.

Syftet och målet med kraven och kriterierna (TDOK 2010:310) är att:

- en effektiv kemikaliegranskning ska bidra till en miljö- och arbetsmiljösäkrad kemikaliehantering
- skapa enhetlighet och tydlighet genom att granskningskriterierna är harmoniserade med Reach och BASTA
- underlätta användningen av produkter som inte innehåller särskilt farliga ämnen genom att bland annat undanta produkter i BASTA och vissa miljömärkta produkter från kraven på granskning
- ge ökat fokus åt arbete med produktval, riskminskning och utfasning av särskilt farliga ämnen

En central målsättning för Granskningsfunktionens arbete är att granskningstiden inte ska överstiga en vecka.

Lagar och andra krav

Miljöbalken

- Miljöbalkens allmänna hänsynsregler och bestämmelser om hanteringen av kemiska produkter innebär bland annat att produktvalsprincipen och försiktighetsprincipen ska tillämpas. Dessutom ska verksamhetsutövaren ha så god kunskap och kontroll över hur kemiska produkter används att inga skador på miljö eller hälsa uppstår. Produktvalsprincipen innebär att om man kan ersätta en kemisk produkt eller en bioteknisk organism med en mindre farlig, så ska man göra det. Försiktighetsprincipen innebär att redan risken för skador och olägenheter medför en skyldighet att vidta åtgärder.

Kemikalielagstiftning

- Reach: EU:s kemikalielagstiftning som ersätter stora delar av de kemikalieregler som gällde före den 1 juni 2007 i EU och i Sverige. Reach ställer bland annat krav på att ämnen med särskilt farliga egenskaper för hälsa eller miljö inte kommer att få användas eller släppas ut på marknaden utan tillstånd. Reach ställer även krav på tillhandahållande av riskinformation. Säkerhetsdatablad ska uppfylla kraven i bilaga II, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 (Reach). Säkerhetsdatabladets utformning och innehåll ändras från och med den 1 december 2010 enligt ändringsförordningen till Reach (EU) nr 453/2010.

- Den 20 januari 2009 trädde en ny EU-förordning (CLP) om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar i kraft (förordning [EG] nr 1272/2008). Under en övergångsperiod fram till 2015, kommer Kemikalieinspektionens föreskrifter om klassificering och märkning (KIFS 2005:7) och CLP-förordningen att gälla parallellt. Senast den 1 december 2010 måste alla företag ha klassificerat sina ämnen enligt CLP, och för blandningar gäller den 1 juni 2015. Bindande harmoniserade klassificeringslistan finns i bilaga VI i CLP-förordningen. Denna förteckning uppdateras den 1 december 2010 med över 700 ämnen. Dessutom uppdateras klassificeringen för cirka 600 ämnen.

Arbetsmiljölagen

- Krav ställs även i arbetsmiljölagen och i de föreskrifter som Arbetsmiljöverket utfärdar.
- I ”Kemiska arbetsmiljörisker” (AFS 2000:4) ställs bland annat krav på förteckningar över de kemiska produkter som används, skriftlig risk- och skyddsinformation (vanligen säkerhetsdatablad/varuinformationsblad) och dokumenterad riskanalys av produkter som kan orsaka ohälsa eller olycksfall. Arbetsmiljöverket har på grund av krav i Reach och CLP utarbetat förändringar i Kemiska arbetsmiljörisker vilka träder i kraft den 1 december 2010.

Övriga krav

- Regeringens miljömålsproposition 2004/05:150, med målet att vi ska ha en giftfri miljö. Riksdagen beslutade den 22 juni 2010 om en ny formulering av målen för en giftfri miljö.
- EU:s sjätte miljöhandlingsprogram (2001).
- Kemikaliehanteringen styrs genom TDOK 2010:310 ”Kemiska produkter – Granskningskriterier och krav för Trafikverket” samt TDOK 2010:311 ”Kemiska produkter – Granskning av märkningspliktiga kemiska produkter”.

Mer information:

Trafikverkets hemsida: www.trafikverket.se

Kemikalieinspektionens hemsida: www.kemi.se

Arbetsmiljöverkets hemsida: www.av.se

Kontakta Granskningsfunktionen på Trafikverket:
granskningsfunktionen@trafikverket.se

TRAFIKVERKET

Trafikverket, 781 89 Borlänge. Besöksadress: Röda vägen 1
Telefon : 0771-921921. Texttelefon: 0243-750 90

www.trafikverket.se